

ТЕМА: ДОБРОВІЛЬНА ВІДМОВА СПІВУЧАСНИКІВ**ПЛАН**

- 1. Поняття та загальні особливості добровільної відмови співучасників злочину**
- 2. Добровільна відмова виконавця (співвиконавця)**
- 3. Добровільна відмова організатора, підбурювача та пособника**
- 4. Добровільна відмова учасника організованої групи чи злочинної організації**

**1. ПОНЯТТЯ ТА ЗАГАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ
ДОБРОВІЛЬНОЇ ВІДМОВИ СПІВУЧАСНИКІВ ЗЛОЧИНУ**

Добровільна відмова співучасника – це своєчасне усунення особою за своєю волею особистої участі у злочині внаслідок прийнятого нею остаточного рішення, якщо при цьому вона усвідомлювала можливість доведення злочину до кінця.

Добровільна відмова співучасника (ст. 31 КК) є спеціальним видом добровільної відмови при незакінченому злочині (ст. 17 КК). У зв'язку з цим вона характеризується як ознаками, властивими загальному поняттю добровільної відмови, так і додатковими спеціальними ознаками. До останніх потрібно віднести своєчасне усунення особистої участі у злочині.

Під **усуненням особистої участі у злочині** розуміють будь-які діяння, якими особа нейтралізує створені нею при виконанні ролі співучасника умови для спільного вчинення злочину.

Своєчасність такого усунення означає, що вказані діяння вчинені заздалегідь до закінчення злочину.

Загальні особливості добровільної відмови співучасників:

- 1) така добровільна відмова має індивідуальний характер – при відмові одного співучасника інші не звільняються від кримінальної відповідальності;
- 2) можливість добровільної відмови співучасників залежить від поведінки виконавця (співвиконавців).

Форма добровільної відмови співучасників

В окремих випадках добровільна відмова співучасників можлива у формі активної поведінки (дії), в інших – пасивної. У ряді випадків добровільна відмова може бути реалізована як у тій, так і в іншій формі. **Форма добровільної відмови співучасників залежить від форми співучасті і видів співучасників**. Якщо, наприклад, розглядати добровільну відмову підбурювача, то вона може бути виражена тільки в активній формі, але добровільна відмова пособника буде цілком реалізована у деяких випадках і при пасивній поведінці.

Добровільно відмовитися від своєї участі у злочині може як виконавець (співвиконавець), так і інші співучасники – організатор, підбурювач та пособник. Утім законодавець висуває різні вимоги до добровільної відмови різних співучасників злочину.

2. ДОБРОВІЛЬНА ВІДМОВА ВИКОНАВЦЯ (СПІВВИКОНАВЦЯ)

1. Відповідно до ч. 1 ст. 31 КК у разі добровільної відмови від вчинення злочину виконавець (співвиконавець) не підлягає кримінальній відповідальності за наявності умов, передбачених статтею 17 цього Кодексу.

2. У цьому випадку інші співучасники підлягають кримінальній відповідальності за готування до того злочину або замах на той злочин, від вчинення якого добровільно відмовився виконавець.

Форми добровільної відмови виконавця (співвиконавця):

1. пасивна (загальна) – утримання від продовження своєї участі у злочині;

2. активна (для окремих випадків):

– на стадії закінченого замаху, коли виконавець (співвиконавець) вчинив діяння, яке вже здатне викликати суспільно-небезпечні наслідки і для їх попередження необхідні активні дії з втручання у розвиток причинного зв'язку, якщо це можливо;

– при посередній винності добровільна відмова повинна бути реалізована шляхом припинення початого суспільно небезпечного діяння, яке вчинюється особою, що відповідно до закону не підлягає кримінальній відповідальності.

3. ДОБРОВІЛЬНА ВІДМОВА

ОРГАНІЗАТОРА, ПІДБУРЮВАЧА ТА ПОСОБНИКА

1. Організатор, підбурювач та пособник не підлягають кримінальній відповідальності, якщо вони добровільно відмовилися від участі у злочині.

2. У разі добровільної відмови будь-кого із співучасників виконавець підлягає кримінальній відповідальності за готування до злочину або за замах на злочин, залежно від того, на якій із цих стадій його діяння було припинено.

Отже, законодавець передбачає обов'язкове припинення злочину в результаті добровільної відмови організатора, підбурювача чи пособника.

Форми добровільної відмови організатора, підбурювача та пособника:

У частині 2 ст. 31 КК передбачено дві загальні форми добровільної відмови організатора, підбурювача та пособника:

1) відвернення вчинення злочину;

2) своєчасне повідомлення відповідних органів державної влади про злочин, що готується або вчиняється.

Для пособника передбачена додаткова форма добровільної відмови;

3) ненадання ним засобів чи знарядь вчинення злочину або неусунення перешкод вчиненню злочину (пасивна поведінка).

Добровільна відмова організатора може бути здійснена як в активній, так і в пасивній формі. Так, наприклад, залучення і вербування співучасників при створенні злочинної групи по суті є підбурюванням, тому що пов'язане з схиленням інших осіб до вчинення злочину. Такі дії впливають на свідомість осіб. Саме тому усунути потім наслідки такого діяння можна тільки в активній формі шляхом або прямого впливу на свідомість цих співучасників, або за допомогою фізичної сили, залученням до припинення злочину представників правоохоронних органів тощо.

В пасивній формі добровільна відмова організатора можлива, наприклад, при здійсненні ним фінансування злочинної діяльності. Існує низка злочинів, вчинення яких можливе тільки при наявності великих коштів. До таких злочинів можна віднести, наприклад, великомасштабні злочинні операції по транспортуванню і реалізації зброї та наркотиків. Відсутність фінансування

призведе до припинення злочину.

Добровільна відмова підбурювача в усіх випадках повинна виразитись в активній формі. Іншим чином неможливо усунути ті зміни в психіці співучасників, які він створив, або припинити готування до злочину чи замах на злочин, якщо усунути зміни в психіці не вдається.

Добровільна відмова пособника може бути здійснена як в активній, так і в пасивній формі. Найбільш поширеним способом є бездіяльність. Форма добровільної відмови в даному випадку залежить від виду пособницьких дій. Для інтелектуального пособництва форма повинна бути тільки активна, тому що характер такого діяння подібний до дій підбурювача. Тут також має місце вплив на свідомість інших співучасників, що укріплює їх рішучість на вчинення злочину. Для фізичного пособництва форма може бути і пасивною. Так, законодавець у ч. 2 ст. 31 КК для пособника передбачив додаткову форму добровільної відмови, що уявляє собою пасивну поведінку – ненадання ним засобів чи знарядь вчинення злочину або неусунення перешкод вчиненню злочину.

Поєднання в діянні співучасника ознак виконавця (співвиконавця) та інших видів співучасників підвищує його суспільну небезпечність і має тягти посилення його кримінальної відповідальності. Для таких співучасників добровільна відмова повинна виражатись у більшості випадків в активній формі, але не можна виключити і пасивну форму.

Форма добровільної відмови для виконавця, що виконує ще і функції іншого співучасника, залежить прямо від цієї додаткової ролі. Якщо для пособника й організатора добровільна відмова можлива в деяких випадках у пасивній формі, то і для виконавця, що виконує ще й роль пособника або організатора, вона також можлива у формі бездіяльності. Відповідно, якщо для підбурювача добровільна відмова повинна виразитись тільки в активній формі, то і для виконавця, що викликав у комусь зі співучасників рішучість на вчинення злочину, вона також можлива тільки у формі дії.

4. ДОБРОВІЛЬНА ВІДМОВА УЧАСНИКА

ОРГАНІЗОВАНОЇ ГРУПИ ЧИ ЗЛОЧИННОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ

КК не містить спеціальних норм про добровільну відмову учасника організованої групи чи злочинної організації. Однак тут існує своя специфіка.

Організована група є стійким об'єднанням, яке характеризується тісними зв'язками між учасниками, що носять постійний характер. Вони формуються при участі кожного з членів групи, а стійкість злочинного об'єднання є результатом діяльності кожного учасника організованої групи. Усе це обумовлює особливості добровільної відмови учасників такої групи. Тут можливі два варіанти. Перший: якщо організована група створена для вчинення одного злочину, що також допускається, або декількох, але точно відомо яких злочинів, то добровільна відмова повинна виразитися в запобіганні всім цим конкретним злочинам. Другий: якщо учасники організованої групи не знають точно, скільки злочинів вони збираються вчинити (це більш типова ситуація), то добровільна відмова в цьому випадку визнається за умови, що дії учасника, який відмовився, призвели до припинення самого існування організованої групи.

У пасивній формі добровільна відмова в даному випадку може бути здійснена тільки за умови одночасної відмови всіх учасників організованої групи від продовження злочинної діяльності.

Особливості добровільної відмови учасника злочинної організації в першу чергу залежать від конструкції складів злочинів, вчинення яких за чинним законодавством відбувається шляхом створення такої організації. Зазначені злочини передбачені, зокрема, в статтях 255, 257, 258³ КК. Причому закінченими ці делікти є з моменту організації (ст. 257 КК) або створення (ст.ст. 255, 258³ КК) злочинної організації. Через те, що добровільна відмова може мати місце до моменту закінчення злочину, то в даному випадку відмова учасника злочинної організації можлива лише до моменту її створення. Але під час добровільної відмови учасника злочинної організації, остання повинна бути вже створена. Саме тому добровільна відмова у даному випадку виключається через те, що злочин уже вважається закінченим. Усякі дії осіб,

що почали створювати злочинну організацію, але вирішили добровільно відмовитися від завершення цих дій, повинні розглядатися за правилами про добровільну відмову співучасників злочинних груп за попередньою змовою.

Таким чином, учасник злочинної організації не може здійснити добровільну відмову, тому що вона виключається особливостями конструкції складів злочинів, що відповідно до законодавства вчинюються злочинними організаціями.